

NAZIVI ZA RODBINU I SVOJTU

Mate Hraste

Više se puta dosada pisalo u našim časopisima o nazivima za članove rodbine i svojte¹. Kako je poznato, svatko, tko zaviri u bilo koji rječnik našega jezika ili našega i kojega stranoga jezika, sazna, da u našem književnom jeziku kao i u narodnim govorima štokavskoga dijalekta postoji poseban naziv za svakoga člana rodbine i svojte. Te su nazive stvorili stari Slaveni, dok su još živjeli u rodovima, plemenima i bratstvima. U kajkavskom i čakavskom dijalektu nije tako. Kajkavski dijalekat bio je u svojoj prošlosti pod jakim utjecajem njemačkoga književnoga ili razgovornog jezika, pa je broj tih naziva u njemu znatno smanjen, jer je smanjen i u njemačkom književnom i razgovornom jeziku. U njemačkom književnom jeziku na pr. za *strica* i *tetka* imamo isti naziv *der Onkel*. Tako isto u engleskom jeziku za naše nazive *stric*, *tetak* i *ujak* postoji jedan naziv *uncle*. Takvo osiromašenje rodbinskih i svojbinskih naziva u dosta velikoj mjeri opaža se i na području čakavskoga dijalekta, jer je na to područje u leksiku jak utjecaj izvršio talijanski jezik, koji također nema ni izdaleka toliki broj naziva za rodbinu i svojtu, koliko ih ima naš štokavski dijalekt, koji je te nazive sačuvao najbolje od svih slavenskih i neslavenskih jezika. U talijanskom jeziku na pr. za naše nazive *ujak*, *stric* i *tetak* imamo samo *lo zio*, a za nazive *ujna*, *strina* i *tetka* *la zia*. Te nazive nisu ni svi čakavski ni kajkavski govori izgubili u jednakoj mjeri. Poznato mi je na pr. da naziva *zaova* i *jetrva* danas nema u čakavskom dijelu otoka Hvara, ali sam ih čuo na otoku Pašmanu i Murteru. Mjesto naziva *zaova*, *jetrva*, *svast* i *šurjakinja* na Hvaru i na susjednim otocima postoji obično jedan naziv *konjada* (tal. *cognata*). Kajkavci imaju za to naziv

¹ V. Pacel: Neven 1857. J. Ivanišević »Školski vjesnik za god. 1906«, Sarajevo 1906. Lj. Stojanović »Nastavni vjesnik«, knj. XXXIII., Zagreb 1295., str. 298—230. M. Kušar: Narodno blago (izdanje Narodnog entnografskog muzeja, svez. 5., Split 1934., str. 51.—54. N. Novaković: »Naš jezik«, god. IV., Beograd 1936., str. 24.—26. J. Tabak »Ilustrirani vjesnik«, br. 255. od 15. VII. 1950.

šogorica prema njemačkom Schwägerin. Sjećam se, da je prije 50 godina mene i moje drugove u osnovnoj školi učitelj učio, što je *stric*, a što *ujak* (ujac), jer je u tome kraju zajednički naziv za *strica*, *ujaka* i *tetka barba* (tal. barba). Tim se nazivom iz poštovanja oslovljava i svaki stariji muškarac, s kojim nismo ni u kakvom rodu. Kajkavci imaju za sve te nazive jedan: *šogor* prema njem. Schwager preko mađarskoga *šogor*. Mi smo svi zajedno u školi, gotovo skandirajući, ponavljali: Očev brat meni je stric. Majčin brat meni je ujak. O tetku nije nam učitelj nikada govorio. Razliku između *strine*, *ujne* i *tetke* nije nam ni objašnjavao, jer je to nama bilo gotovo nemoguće shvatiti i zapamtiti. Mi smo sve njih zajedničkim nazivom zvali *tetka*, kao što smo iz poštovanja nazivali i svaku drugu stariju udatu i neudatu ženu, s kojom nismo bili ni u kakvom srodstvu. O *zaovi* i *jetrvi* nije nam ni pokušao govoriti, jer, po svoj prilici, ni on kao čakavac nije to znao.

Osiromašenje rodbinskih i svojbinskih naziva susrećemo danas ne samo u romanskim i germanskim književnim jezicima, nego i u slavenskim. To je uzrokom, da se i naši prevodioci sa stranih jezika također često muče, da za te strane nazive odrede pravilan naziv u našem jeziku. Ako su takvi prevodioci i štokavci po rođenju, teško im je, jer ne mogu odmah odrediti, o kome se radi, na pr. o *stricu*, *ujaku* ili *tetku*, kad za to na pr. Englezi imaju isti naziv *uncle* ili Talijani *zio*. Prevodioci mogu saznati, o kome se radi, ako prostudiraju kontekst, a ni tada nisu uvijek posve sigurni. To je naročito teško prevodiocima, koji su po rođenju kajkavci ili čakavci, jer mnogi od njih uopće ne znaju, kako se koji član rodbine ili svojte u književnom jeziku naziva. Sve te nazive potrebno je znati, jer qui bene distinguit, bene docet. Naši narodni govori, koji su Vuku poslužili kao osnova za književni jezik, imaju za svakoga muškoga i ženskoga člana rodbine i svojbine točan naziv. Poradi toga potrebno ih je naučiti, da ih možemo upotrebljavati na pravome mjestu i u pravome značenju. Slabo poznavanje tih naziva nagnalo me je, da ih na ovome mjestu navedem i objasnim, premda su to prije mene mnogi učinili, ali je do njihovih članaka danas teško doći. Ja se ne ću upuštati u temeljito i detaljno tumačenje onih naziva, koji se rijetko upotrebljavaju, nego onih, koji su vrlo česti i koji se gotovo svakoga dana upotrebljavaju.

Svakome je poznato, što je rodbina, a što je svojbina ili svojta. Rodbinu stječemo po ocu i majci, a svojtu ženidbom i udadbom. Rodbina je krvni rod, a svojbina nije. Rodbinske veze ne prestaju, dok smo živi, a svojbinske prestaju smrću jednoga bračnog druga ili rastavom braka. Sklapanjem novoga braka stječemo i novu svojtu.

Ja ne ću odvajati nazive za rodbinu od naziva za svojtu, jer su ti nazivi često jako povezani. Odvajanje jednih od drugih za ovu svrhu nije potrebno.

Svi dobro znamo, što je otac, mati, djed, baba (baka), sin, kći, unuk unuka, pa te nazive nije potrebno objašnjavati. Djed moga oca i moje majke meni je *pradjed*, a njihove babe meni su *prababe*. Ako idemo za jedan ste-

šogorica prema njemačkom Schwägerin. Sjećam se, da je prije 50 godina mene i moje drugove u osnovnoj školi učitelj učio, što je *stric*, a što *ujak* (ujac), jer je u tome kraju zajednički naziv za *strica*, *ujaka* i *tetka barba* (tal. barba). Tim se nazivom iz poštovanja oslovljava i svaki stariji muškarac, s kojim nismo ni u kakvom rodu. Kajkavci imaju za sve te nazive jedan: *šogor* prema njem. Schwager preko mađarskoga šogor. Mi smo svi zajedno u školi, gotovo skandirajući, ponavljali: Očev brat meni je stric. Majčin brat meni je ujak. O tetku nije nam učitelj nikada govorio. Razliku između *strine*, *ujne* i *tetke* nije nam ni objašnjavao, jer je to nama bilo gotovo nemoguće shvatiti i zapamtiti. Mi smo sve njih zajedničkim nazivom zvali *tetka*, kao što smo iz poštovanja nazivali i svaku drugu stariju udatu i neudatu ženu, s kojom nismo bili ni u kakvom srodstvu. O *zaovi* i *jetrvi* nije nam ni pokušao govoriti, jer, po svoj prilici, ni on kao čakavac nije to znao.

Osiromašenje rodbinskih i svojbinskih naziva susrećemo danas ne samo u romanskim i germanskim književnim jezicima, nego i u slavenskim. To je uzrokom, da se i naši prevodioci sa stranih jezika također često muče, da za te strane nazive odrede pravilan naziv u našem jeziku. Ako su takvi prevodioci i štokavci po rođenju, teško im je, jer ne mogu odmah odrediti, o kome se radi, na pr. o *stricu*, *ujaku* ili *tetku*, kad za to na pr. Englezi imaju isti naziv *uncle* ili Talijani *zio*. Prevodioci mogu saznati, o kome se radi, ako prostudiraju kontekst, a ni tada nisu uvijek posve sigurni. To je naročito teško prevodiocima, koji su po rođenju kajkavci ili čakavci, jer mnogi od njih uopće ne znaju, kako se koji član rodbine ili svojte u književnom jeziku naziva. Sve te nazive potrebno je znati, jer qui bene distinguit, bene docet. Naši narodni govori, koji su Vuku poslužili kao osnova za književni jezik, imaju za svakoga muškoga i ženskoga člana rodbine i svojbine točan naziv. Poradi toga potrebno ih je naučiti, da ih možemo upotrebljavati na pravome mjestu i u pravome značenju. Slabo poznavanje tih naziva nagnalo me je, da ih na ovome mjestu navedem i objasnim, premda su to prije mene mnogi učinili, ali je do njihovih članaka danas teško doći. Ja se ne ću upuštati u temeljito i detaljno tumačenje onih naziva, koji se rijetko upotrebljavaju, nego onih, koji su vrlo česti i koji se gotovo svakoga dana upotrebljavaju.

Svakome je poznato, što je rodbina, a što je svojbina ili svojta. Rodbinu stječemo po ocu i majci, a svojtu ženidbom i udadbom. Rodbina je krvni rod, a svojbina nije. Rodbinske veze ne prestaju, dok smo živi, a svojbinske prestaju smrću jednoga bračnog druga ili rastavom braka. Sklapanjem novoga braka stječemo i novu svojtu.

Ja ne ću odvajati nazive za rodbinu od naziva za svojtu, jer su ti nazivi često jako povezani. Odvajanje jednih od drugih za ovu svrhu nije potrebno.

Svi dobro znamo, što je otac, mati, djed, baba (baka), sin, kći, unuk unuka, pa te nazive nije potrebno objašnjavati. Djed moga oca i moje majke meni je *pradjed*, a njihove babe meni su *prababe*. Ako idemo za jedan ste-

Sestra moje žene meni je *svastika* ili *svast*, a ja njoj *svak* ili *svojak*. Djeca moje svastike meni su *svastičići* ili *svastične*.

Muževi dviju sestara jedan drugome su *pašanci* ili *pašenozi*. Ja sam mužu svoje sestre *šurjak*, *šurak*, *šura*, a moja mu je žena *šurjakinja*, *šurnaja*, *šurnjaja*. On je meni kao i mojim roditeljima *zet*.

Moja žena je mojoj sestri kao i mojim roditeljima *snaha*, a ona mojoj ženi *zaova*. Moja su djeca mužu moje sestre, dakle mome šurjaku, *šuričići* i *šurične*.

Roditelji moji i moje žene jedni su drugima *prijatelji*.

Poočim je drugi otac, koji posini tuđe dijete. Njegova žena je tome djetetu *pomajka*. Ono je njima *posinak* ili *pokćerka*.

Ako se preuda žena, koja ima dijete, njezin novi muž tome djetetu je *očuh*, a ono njemu *pastorak* ili *pastorka*. Dovede li udovac dijete u novi brak, tome djetetu je očeva žena *maćeha*, a ono njoj opet *pastorak* ili *pastorka*.

Takvo je stanje na našem štokavskom selu. No u gradu se javljaju i neki drugačiji nazivi. Tako je na pr. u sjeverozapadnim hrvatskim gradovima *bratić* isto što i *bratućed*. Stoga se u književnom jeziku ova dva naziva često zamjenjuju.

RJEČNIK SUVREMENOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA

Ljudevit Jonke

Našoj je javnosti poznato, da su Matica Hrvatska i Matica Srpska u proljeće 1954. zaključile, da zajedno izrade i izdadu rječnik suvremenoga hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika. Novosadski sastanak književnika i lingvista u prosincu 1954. pozdravio je tu inicijativu i u petoj točki Novosadskih zaključaka o jeziku i pravopisu istakao izrađivanje takva rječnika kao prijeku potrebu. Uskoro poslije toga pozdravili su te napore i naši književnici i prevodioci na svojim skupštinama i sastancima, a Izvršno vijeće Narodne Republike Hrvatske i Izvršno veće Narodne Republike Srbije pomoglo je taj rad već u dva maha novčanom subvencijom. I tako je prije dvije godine započeo rad na tom značajnom jezičnom i narodnom poslu.

Zaista je čudno i može se razumjeti samo s obzirom na nepovoljne društvene i političke prilike, u kojima su živjeli Hrvati i Srbi prije Oslobođenja, što ni Hrvati ni Srbi nemaju još rječnika suvremenoga književnog jezika. Karadžić je doduše već g. 1818. izdao svoj »Srpski rječnik istumačen njemačkim i latinskijem riječima«, koji je osobito svojim drugim izdanjem g. 1852. i trećim g. 1898. izvršio značajnu ulogu u razvoju književnoga jezika i kod Srba i kod Hrvata, ali to je zapravo rječnik narodnoga jezika, rječnik seljačke i male varoške sredine, koji ne može zadovoljavati u ekonomski i kulturno razvijenijoj sredini. Slično je i s nešto bogatijim i frazeološki izrađenijim »Rječnikom hrvatskoga jezika«, koji su uredili dr. Franjo Iveković